

Jak nie kierować dzieci do instytucji?

Rola placówek wsparcia dziennego w deinstytucjonalizacji

Ogólnopolska Konferencja Placówek Wsparcia Dziennego

„SPOTkajmy się. Tam, gdzie zaczyna się zmiana”

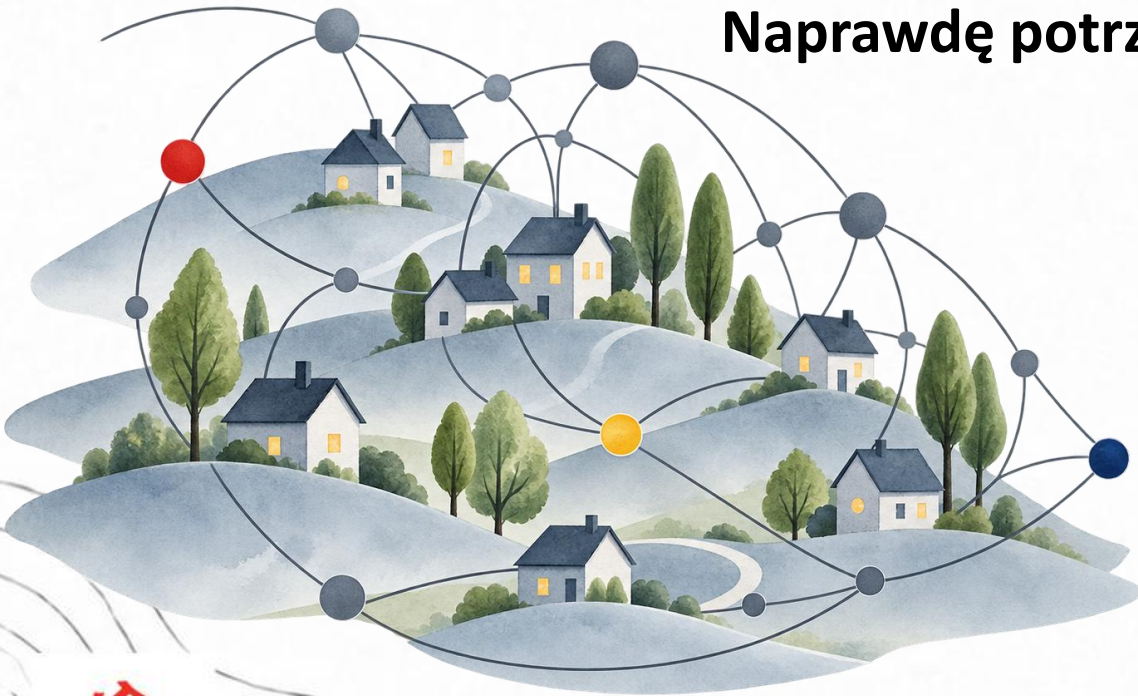
24 września 2026 r.

**„Nie sędzę, żeby jedno z rodziców mogło samo
wychować dziecko.**

**Nie sędzę, żeby mogło to zrobić nawet dwoje
rodziców.**

Naprawdę potrzeba całej wioski”.

*na podstawie wypowiedzi Toni Morrison
- tłumaczenie własne*

„Żaden człowiek nie jest samoistną wyspą.”

*John Donne „Meditation XVII”
- tłumaczenie własne*

Co może oznaczać dla dziecka zabezpieczenie w pieczy zastępczej

- doświadczenie straty i rozłąki;
- utrata tego, co znane;
- niepewność dotycząca dalszych wydarzeń i ograniczone poczucie wpływu;
- konieczność adaptacji do nowego środowiska, osób, zasad i rytmu codzienności;
- zachwianie poczucia przynależności i ciągłości własnej historii;
- konflikt lojalności;
- ostrożność i nieufność w budowaniu nowych relacji;
- zwiększona potrzeba bezpieczeństwa, przewidywalności i stabilności;
- możliwe reakcje związane ze stresem i adaptacją – bunt, opór, wycofanie, drażliwość, wzmożona czujność, trudności z koncentracją lub snem;
- zmiana jako kryzys, który może dokonywać się nagle i bez przygotowania;
- zmiana jako proces wymagający czasu;

Co może czuć dziecko objęte opieką w pieczy zastępczej

Sposób przeżywania tej sytuacji jest **indywidualny i zależny od wcześniejszych doświadczeń dziecka, jego wieku, relacji z bliskimi, okoliczności umieszczenia oraz poczucia bezpieczeństwa**. Możliwe są różne, także przeciwstawne emocje, jednak w tym okresie **często przeważają emocje trudne**:

Lęk
Dezorientacja
Niepewność
Smutek i żal
Tęsknota
Osamotnienie
Złość i protest
Bezradność

Poczucie winy
Wstyd
Nieufność
Ambiwalencja
Czasem także ulga
i poczucie
większego
bezpieczeństwa

Niepokojące sygnały w zachowaniach dzieci, m.in:

- przedłużająca się absencja w przedszkolu/szkole, problemy edukacyjne;
- nasilające się zachowania agresywne wobec innych dzieci lub dorosłych;
- wybuchy złości;
- autoagresja, np. uderzanie głową w ścianę, wyrywanie włosów;
- moczenie się, zanieczyszczanie się;
- jąkanie się, ssanie kciuka, obgryzanie paznokci, tiki;
- kiwanie się;
- regresja;
- masturbacja, nadmierna seksualizacja (nieadekwatna do wieku);
- wyraźne obniżenie nastroju, płaczliwość;
- zawieszanie się, odcinanie, zamrożenie (w otoczeniu komentarz, że dziecko jest nieobecne);
- wyraźne trudności poznawcze – ogólnie uczeniem się, zapamiętywaniem; z koncentracją uwagi;

Niepokojące sygnały – ciąg dalszy

- apatia;
- unikanie kontaktów społecznych, wycofanie społeczne, izolowanie się;
- nadmierna, utrzymująca się drażliwość;
- problemy ze snem;
- długotrwałe zaburzenia łaknienia;
- nasilone uczucie onieśmienia i strachu przed wyśmianiem przez innych; prowadzące do unikania;
- intensywne odczuwanie niepokoju;
- znieczulenie emocjonalne – „nic nie czuję”, obojętność, unikanie kontaktu; wzrokowego, brak reakcji na emocje innych;
- ślady po samouszkodzeniach lub sygnały wskazujące na ich podejmowanie;
- wypowiedane myśli o charakterze samobójczym;

Autoagresja lub myśli o śmierci, nawet jeśli wypowiedane „mimowolnie” – to sygnały, które bezwzględnie wymagają natychmiastowej reakcji.

Od zachowania do jego funkcji

- Zachowanie jako komunikat: „Nie wiem, czy mogę ci zaufać”, „Boję się”, „Nie potrafię inaczej”.
- Dorośli bywają skłonni do etykietowania zachowań, nadawania im pejoratywnych znaczeń, często intencjonalnych.
- Kluczowe jest by zidentyfikować, co kryje się u podstaw ujawnianych zachowań.

~~„Co jest nie tak z tym dzieckiem?”~~

„Co się z nim dzieje?”

„Jaką funkcję może pełnić to zachowanie?”

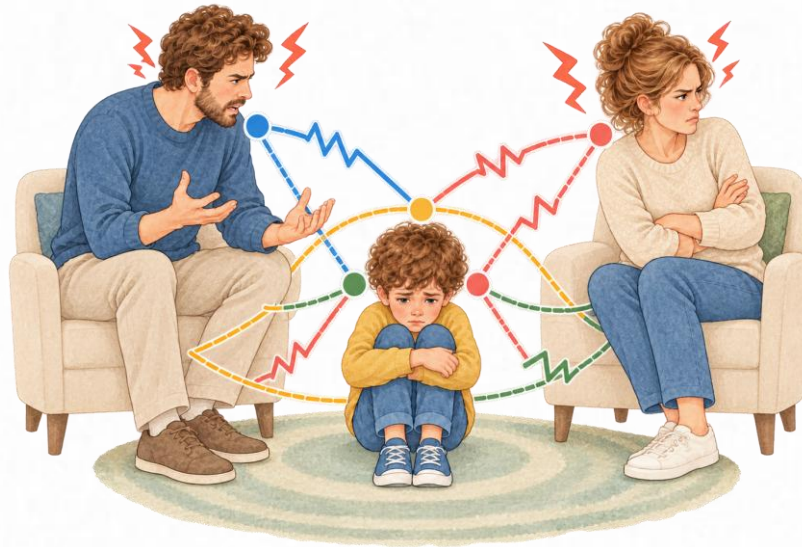
- regulacja napięcia;
- ochrona;
- odzyskiwanie bezpieczeństwa;
- przetrwanie.

Dziecko w systemie rodzinnym

Rodzina jako system funkcjonujący poprzez wzorce wzajemnych interakcji
parafraza myśli Salvadora Minuchina

- dziecko jako delegat objawu;
- objaw w kontekście relacji i warunków życia;
- co podtrzymuje trudność? co wspiera zmianę?
- objaw może dotyczyć innych trudności dziecka – przykładowo rozwojowych.

Pomoc zanim kryzys się utrwali

- moment udzielenia pomocy;
- wczesne rozpoznanie trudności;
- wzmacnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczej rodziny;
- wsparcie zanim kryzys się pogłębi;
- blisko codzienności dziecka – instytucje, osoby bliskie dziecku powinny być skoncentrowane na obserwacji i bieżących potrzebach dziecka.

„Granice” profilaktyki

Deinstytucjonalizacja nie oznacza pozostawienia dziecka w rodzinie za wszelką cenę:

- bezpieczeństwo dziecka pozostaje wartością nadrzędną;
- kluczowe jest podejmowanie działań, zanim dojdzie do eskalacji gdy można próbować ograniczyć szkody, poprzez odpowiednio wczesną i skoordynowaną pomoc;
- bywają sytuacje, w których oddzielenie dziecka od rodziny staje się konieczną interwencją ochronną.

Relacja jako czynnik ochronny

W związku z trudną sytuacją rodzinną dziecko często doświadcza przewlekłego stresu zagrożenia i nieprzewidywalności.

Regulujące dla dziecka (w środowisku poza domem):

- korektywne doświadczenia relacyjne ze znaczącym dorosłym (nauczyciel, trener, wychowawca, inna osoba z bliskiego środowiska);
- widzę cię - czas i uwaga okazywane dziecku;
- jasne, powtarzalne granice, rytuały (przewidywalność) – budowanie poczucia bezpieczeństwa;
- dostępność relacji - sprzyja budowaniu zaufania;
- koregulacja w relacji ze stabilnym dorosłym;
- akceptacja „Nie zgadzam się na to, co zrobiłeś, ale nadal jestem tutaj”.

Relacje - środowisko a sytuacja zabezpieczenia dziecka w pieczy zastępczej

- wykorzystywanie naturalnej (dla dziecka) sieci wsparcia;
- zadbanie, by dziecko w nowej sytuacji mogło korzystać ze wszystkich zasobów – w tym osób, które je wcześniej wspierały, były dla niego ważne i znaczące;
- objęcie opieką w pieczy zastępczej powinno wiązać się z kontynuacją działań opiekuńczych, a nie budowaniem ich od nowa.

Wesprzeć dorosłego – różne kierunki

„Tak wiele wymaga się od rodziców, a tak niewiele im daje.”

Virginia Satir, The New Peoplemaking
– tłumaczenie własne

W pracy z rodzicem lub opiekunem:

- psychoedukacja i pedagogizacja – lepsze rozumienie potrzeb rozwojowych, emocji i funkcji zachowania dziecka;
- mentalizacja - wspieranie refleksji nad tym, co przeżywa dziecko, co uruchamia się w dorosłym i co dzieje się w ich relacji;
- grupy wsparcia, praca socjalna;
- konsultacje psychiatryczne i – jeśli istnieją wskazania – leczenie;
- terapia, terapia uzależnień, interwencja kryzysowa.

Wzmacniając zasoby dorosłego wzmacniamy dobrostan dziecka.

Od rozpoznania potrzeby do realnej pomocy

**ROZPOZNAĆ PROBLEM ➡ WSKAZAĆ DOSTĘPNE MOŻLIWOŚCI ➡
URUCHOMIĆ/ZMOBILIZOWAĆ ➡ MONITOROWAĆ**

- przekazanie konkretnej oferty - dostępnej ścieżki uzyskania pomocy;
- monitorowanie czy działanie zostało podjęte i czy udzielana pomoc odpowiada na rozpoznane potrzeby;
- „pomagacz” nie musi realizować wszystkich form pomocy może uruchamiać właściwe ogniwa systemu i pozostawać w kontakcie z rodziną w ramach własnych kompetencji.

Instytucje też nie powinny być wyspami

- wsparcie bez zbędnego mnożenia interwencji i specjalistów;
- jasność ról;
- komunikacja w niezbędnym i zarazem i dopuszczalnym prawnie zakresie;
- spójność oddziaływań i wspólny kierunek;
- ciągłość pomocy.

By nie doszło do rozdzielania dziecka z rodziną

- Zdążyć zanim problem zostanie przypisany wyłącznie dziecku.
- Zdążyć zanim kryzys będzie trwał tak długo, że zasoby dorosłych zostaną poważnie wyczerpane.
- Zdążyć zanim różne elementy systemu pomocy zaczną działać obok siebie, zamiast wspólnie na rzecz dziecka i rodziny.

**NIE CZEKAĆ NA ESKALACJĘ KRYZYSU
BYĆ UWAŻNYM NA DZIECKO
WESPRZEĆ DOROSŁEGO
PRACOWAĆ WSPÓLNIE NA RZECZ RODZINY**

instytucja wsparcia
społecznego miasta
stołecznego Warszawy

Dziękujemy za uwagę

Aleksandra Głowa

Marta Wawrzyniak

Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie
wcpr.pl